

**Universitat de les
Illes Balears**

Títol: La llengua catalana a IB3 Televisió. El bilingüisme als mitjans de comunicació

NOM AUTOR: Francisca Maria Alzamora Llaneras _____

DNI AUTOR: 41573625-K _____

NOM TUTOR: Joan Melià Garí

Memòria del Treball de Final de Grau

Estudis de Grau de Llengua i Literatura catalanes _____

Paraules clau: Sociolingüística, planificació lingüística, llengua estàndard, IB3, mitjans de comunicació audiovisual _____

de la
UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

Curs acadèmic 2012-2013

En cas de no autoritzar l'accés públic al TFG, marcau la següent casella:

ÍNDIX

Intencionalitat.....	1
1. El català als mitjans audiovisuals.....	1
1.1. Els primers canals autonòmics.....	2
1.2. El català als mitjans de comunicació de les Illes Balears.....	4
2. La situació sociolingüística actual de les Illes Balears.....	6
2.1. La planificació de l'estatus.....	7
2.3. La planificació del corpus.....	10
3. IB3.....	12
3.1. La programació.....	14
3.2. Anàlisi lingüística.....	17
3.3. Qualitat lingüística.....	19
3.3.1. La fonètica.....	20
3.3.2. L'estàndard.....	21
3.3.3. La correcció.....	21
3.4. Conseqüències sociolingüístiques.....	21
4. Conclusions.....	22

Intencionalitat

En un context social en què la importància dels mitjans de comunicació audiovisual ha crescut de manera més que notable, l'objectiu d'aquest treball és analitzar la presència del castellà a IB3 i fer un breu inventari de les errades lingüístiques més habituals de la cadena. Caldrà, per tant, explicar en quin context va néixer l'ens públic Radiotelevisió de les Illes Balears, determinar la importància dels mitjans de comunicació per a la normalització lingüística i analitzar la relació que s'estableix entre el model lingüístic d'IB3 i la seva qualitat. Per a dur a terme aquest objectiu, doncs, ens centrarem, en el primer punt del projecte, a fer un breu repàs històric de la presència del català als mitjans de comunicació audiovisual: parlarem de la creació de les primeres cadenes autonòmiques que van néixer a l'Estat espanyol i, seguidament, establirem quins van ser els primers canals en llengua catalana a les Illes Balears.

La segona part del treball, d'altra banda, se centrarà en l'explicació de la importància que té, per a les Illes Balears, disposar de mitjans de comunicació en llengua catalana per a afavorir-ne la normalització en tots els àmbits. En aquest sentit establirem les bases teòriques de la planificació de la llengua als mitjans de comunicació socials. A més, parlarem de la situació sociolingüística actual de les Illes Balears a partir de l'anàlisi de les diferents legislacions referents a matèria lingüística i de les recents reformes en aquest àmbit. A continuació remarcarem la importància que tenen els mitjans de comunicació pel que fa a la normalització lingüística a partir de la creació d'un model referencial de llengua als mitjans, els llibres d'estil.

L'objectiu final del treball, tanmateix, és analitzar i comentar l'ús que es fa de la llengua en el canal autonòmic IB3 tenint en compte la situació de la llengua catalana a les Illes Balears, als mitjans audiovisuals i al canal televisiu estudiat. Per aquest motiu hem consultat tota la programació d'aquesta cadena durant una setmana completa (del 18 al 24 de març de 2013) de les 8 del matí fins al final de les emissions (deixant de banda els programes musicals que es fan durant la nit i excloent els anuncis publicitaris) i hem analitzat els casos en què hi ha presència de llengua castellana a la programació en català, la qualitat lingüística del canal i les conseqüències sociolingüístiques que comporta aquest ús de la llengua.

1. El català als mitjans audiovisuals

Tot i que durant la segona República el català havia començat a aparèixer als mitjans de comunicació: “durant el primer terç del segle XX es va iniciar un camí cap a la normalitat de l'ús del català als mitjans de comunicació, que aleshores eren només dos: la premsa i la ràdio” (Casals i Faura 2010: 29), després de l'acabament de la Guerra Civil, el procés cap a la normalitat del català es va interrompre de manera substancial. No va ser fins el 1945 que l'ús públic del català va començar a emergir tímidament¹ i, l'any 1975, després de la mort del dictador, el creixement dels mitjans

1 Daniel Casals i Neus Faura a *El català als mitjans de comunicació* fan un repàs històric de la presència del català als mitjans de comunicació: des de la primera emissió en català, el 14 de

de comunicació de masses es va accentuar a l'Estat espanyol. Durant el tardofranquisme, el sistema polític estatal va patir un canvi radical que va afectar tots els nivells de la societat i, més en concret, els mitjans de comunicació de masses en llengua catalana ja que, de fet, “es va registrar un augment quantitatiu i també qualitatiu de textos en català als diaris i de programes en aquesta llengua a la televisió o la ràdio” (Casals i Faura 2001: 31).

Una de les bases de la transformació política va ser la restauració del sistema democràtic, amb l'aprovació de la Constitució promulgada per les Corts Generals el 1978, que a l'article 2 exposa que:

“La constitució es fonamenta en la indissoluble unitat de la Nació espanyola, pàtria comuna i indivisible de tots els espanyols, i reconeix i garanteix el dret a l'autonomia de les nacionalitats i les regions que la integren i la solidaritat entre totes elles”.

És en aquest article, per tant, en què per primera vegada després de la repressió franquista, es dóna el dret a l'autonomia de les nacionalitats². El nou sistema polític, doncs, instaura la nova divisió estatal creant noves autonomies a espais que no tenien una tradició nacional i fragmentant alguna de les nacionalitats que existien a la península. Podem afirmar, per tant, que va néixer un nou model polític i social, el qual es va concretar amb un mínim reconeixement de les diferents llengües que configuren el mapa lingüístic espanyol per part de la Constitució; admetent, això sí, l'hegemonia del castellà i fraccionant comunitats lingüístiques senceres.

1.1. Els primers canals autonòmics

Des de 1956 fins a la dècada dels vuitanta, el monopoli televisiu espanyol havia estat de les dues cadenes de cobertura nacional (TVE1 i TV2) que, com expliquem Antoni Ferrando Francés i Miquel Nicolás i Amorós, havien estat concebudes com un monopoli d'estat³. Aquestes “emissions de televisió van començar a funcionar a

novembre de 1924, fins a l'acabament de la Guerra Civil. De la mateixa manera, Joan Melià a “La llengua catalana en els mitjans de comunicació audiovisual de les Illes Balears” data de l'any 1959 la primera emissió radiofònica en català que es va rebre a les Illes.

- 2 Luís A. Albornoz al seu article “Televisiónes públicas autonómicas en España y normalización lingüística. El caso de Telemadrid” afirma que la nova organització estatal té les seves bases en la divergència d'opinions entre la concepció unitària de l'Estat i els moviments de les diverses nacionalitats (sobretot basca i catalana) les quals, des de finals del segle XIX van començar a reclamar una major autonomia. D'aquesta manera, descriu el nou model polític com “un model entre la clàssica divisió de províncies, de concepció romana, i els estats federals” (José Ramón Pérez Ornia apud. Albornoz).
- 3 Els autors afirmen que “La televisió és sens dubte el mitjà de masses que més ha contribuït a transformar la vida social quant als costums, els valors, les actituds i les pautes de conducta lingüística. Per això ha estat l'instrument de comunicació més estimat pels dirigents del franquisme i per tots els governants posteriors: aquell en què s'ha xifrat màxima eficàcia persuasiva, el més controlat i alhora, paradoxalment, més imprevisible en efectes polítics” (Ferrando i Nicolás p.420).

Barcelona el febrer de 1959 i, tres anys després, al País Valencià i a les Balears” (Ferrando i Nicolàs, 2005: 420). Aquests dos canals, la programació dels quals era idèntica a tot l'Estat van contribuir a la ràpida nacionalització de la població no castellanoparlant en tant que la televisió s'havia convertit en el major mitjà de cohesió social.

Tanmateix, durant la segona meitat de la dècada dels setanta, el president del Govern Adolfo Suárez va crear els Centres Regionals de Televisió Espanyola. Aquesta nova empresa, la qual era depenent de la central de Madrid i anava dirigida a les diferents Comunitats autònomes espanyoles, “va començar a produir continguts per ser emesos en temps de desconexió regional” (Albornoz, 2002: 2) però el fet, tanmateix, és que només Catalunya i Canàries van rebre aquestes emissions de manera eficient gràcies a la creació d'una infraestructura que emet una programació diferenciada de la resta de l'Estat. Les desconexions regionals de TVE a Balears van començar el 1979 amb un informatiu diari de mitja hora, l'*Informatiu Balear*. Al principi, aquest informatiu només s'emetia els dies laborables i el canal “posteriorment, ha anat augmentant i reduint, segons l'època, l'oferta de producció pròpia, però mai no ha superat les tres hores diàries (Melià 2007: 22).

L'any 1983, el govern socialista, encapçalat per Felipe González, va aprovar la Llei del tercer canal, que permetia a les diferents autonomies gestionar un canal televisiu propi en el seu territori. Pel que fa a les televisions on la llengua catalana era la vehicular, podem dir que el 10 de setembre de 1983 Televisió de Catalunya va començar a fer emissions en proves les quals van durar fins el 16 de gener de 1984, dia en què es va inaugurar el primer canal televisiu íntegre en català. Cinc anys més tard, el 9 d'octubre de 1989, va ser la Comunitat valenciana la que va estrenar televisió pròpia. Televisió Valenciana, tanmateix, no va néixer essent un canal íntegre en llengua catalana sinó que seguia una política lingüística molt semblant a la que es comentarà en aquest treball.

Pel que fa a les altres autonomies pioneres en la creació d'un canal autonòmic, val a dir que el País Basc ja havia creat Euskal Telebista, el 31 de desembre de 1982, que havia començat a emetre abans que es signés la llei abans esmentada i, finalment, la tercera corporació pública que va sorgir va ser la gallega, el 1985. Hem d'entendre, tanmateix, que la creació de les primeres televisions públiques regionals es va lligar al fet que tant el País Basc, com Catalunya i Galícia eren considerades “comunitats històriques” les quals ja havien creat el seu estatut d'autonomia durant la segona República: Catalunya l'any 1932 i Galícia i el País Basc el 1936. En aquest sentit:

“La ponencia constitucional (de 1978) quiso abrir un camino rápido para la autonomía de Cataluña, País Vasco y Galicia, y creó un camino más lento y complejo para el resto de las regiones españolas. Pero cada paso hacia delante en el reconocimiento de características específicas para las dos nacionalidades más reivindicativas cuenta con el inmediato acompañamiento de un gesto uniformador, destinado a diluir las diferencias (con el resto de las regiones)” (Bassetes, 1996 apud. Albornoz, 2002).

Val a dir que en aquell moment Catalunya i el País Basc tenien majoria parlamentària de partits o coalicions nacionalistes que demanaven una major autonomia respecte al poder estatal: mentre que a Catalunya governava CIU i al País Basc el PNV, a Galícia, l'empresa del canal públic autonòmic va ser gestionada pel PP, un partit de presència estatal.

La importància de les tres entitats televisives esmentades, per tant, rau en el fet que van aconseguir integrar un programa general de recuperació de la llengua (car van néixer essent canals monolingües) al mateix temps que construïen un sistema comunicatiu autònom. En aquest sentit, no només van fer incidència en la societat per ser les primeres corporacions televisives desvinculades del poder estatal sinó que també van significar la creació d'un referent cultural molt important.

En un context on només s'oferien tres canals televisius, s'entén que tant l'ens Televisió Basca, com Televisió de Catalunya i Televisió de Galícia esdevinguessin models per a la població en la mesura que van contribuir a crear un model de referència lingüística a més de fomentar les característiques culturals pròpies de cada una de les autonomies. Els mitjans audiovisuals, per tant, podrien haver-se convertit en una eina per a la normalització lingüística i cultural de les diferents Comunitats Autònomes però, quan tot just acabaven d'emergir els primers canals autonòmics, la situació televisiva de l'Estat espanyol va tornar a fer un gir el 1988. Aquest any es va signar la Llei de Televisió Privada⁴ amb la qual “el govern va atorgar dues concessions de televisió de lliure accés a Antena Tres TV i Telecinco, i una concessió de televisió de pagament a Canal Plus” (Gómez, 2010: 331).

1.2. El català als mitjans de comunicació de les Illes Balears

Les primeres emissions televisives en català que es van rebre a les Illes Balears s'iniciaren durant el 1964 amb la recepció de TVE al Principat⁵. Des de mitjans seixanta fins el 1979, any en què es va crear TVE a Balears, la presència dels mitjans audiovisuals catalans van ser l'única referència en llengua pròpia que rebien els illencs. Aquest mateix any es va començar a emetre l'*Informatiu Balear* que ha estat, de fet, un dels referents lingüístics més importants de l'arxipèlag ja que va crear una llengua estàndard força unificada i ha estat, fins fa poc, l'única presència en català pròpia de les Illes Balears als mitjans.

A partir de 1985 es van començar a rebre les emissions de la Televisió

4 Vegeu Llei 10/1988 de 3 de maig de Televisió privada (Annex 1). Alberto Pérez Gómez explica que aquesta llei estipula que el govern atorgarà, en un termini de 10 anys, tres concessions administratives intrasferibles a societats anònimes amb un capital social mínim de 1000 milions de pessetes.

5 Joan Melià, a “La llengua catalana en els mitjans de comunicació audiovisual de les Illes Balears” explica que “el català va començar a sentir-se a la televisió. La recepció de TVE al Principat ho va fer possible. Des de les obres de teatre en català, un cop per setmana que es començaren a emetre l'any 1964, la programació catalana – que recollia algunes aportacions illenques – es va poder seguir regularment a les Balears fins al principi dels anys noranta, en què, per decisió política, s'interrompé la connexió” (Melià).

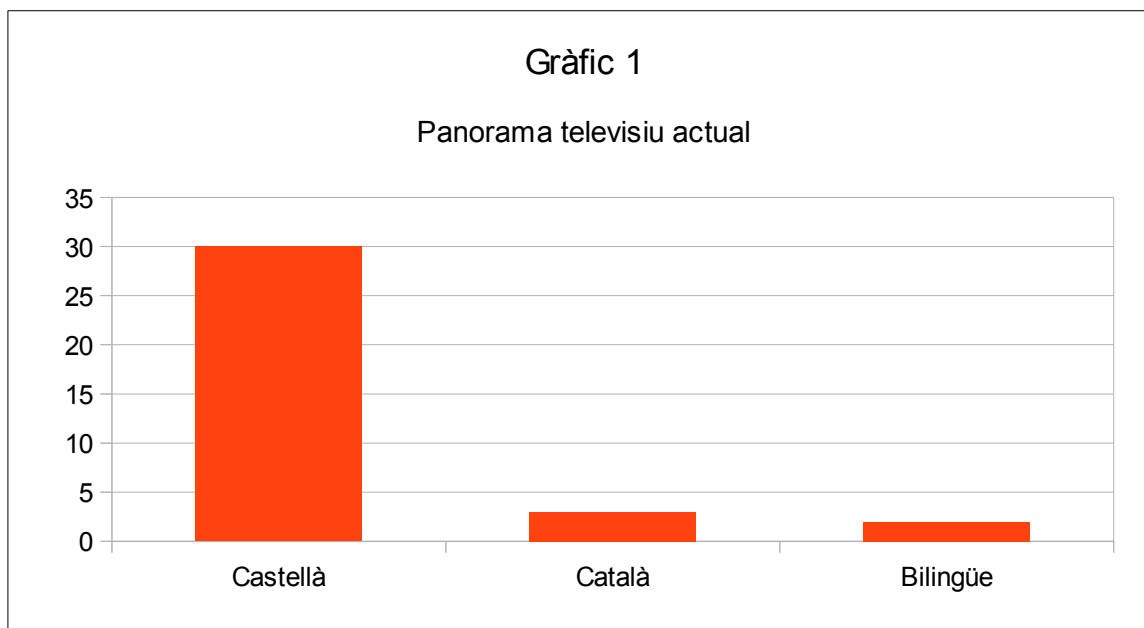
autonòmica catalana que es va convertir en la tercera oferta televisiva per a la població illenca. El 1989 Televisió Valenciana va començar les seves emissions regulars les quals també van ser rebudes a l'arxipèlag. Paral·lelament a la recepció de Canal 9 també es va fer possible la connexió amb el Canal K3/33 i, posteriorment i gràcies a la intervenció del Govern balear, la recepció del canal Punt Dos. Malgrat que Televisió Valenciana va néixer essent un canal bilingüe, el nou panorama televisiu va ser molt favorable per a la normalització del català a les Illes en dos sentits: primerament hem de pensar que gràcies a la baixa oferta televisiva del moment, el model lingüístic que va impulsar Televisió de Catalunya va fer incidència en la mentalitat dels ciutadans illencs; a més, cal tenir en compte que les varietats lingüístiques emprades per cada una d'aquestes cadenes arribaven a tots els ciutadans, que rebien aquestes connexions amb gran normalitat.

Vint anys més tard de la creació dels primers canals autonòmics, el 2005, neixen IB3 Ràdio i IB3 Televisió. La situació social en la qual va sorgir aquest nou ens televisiu és diametralment oposada a la que ja hem comentat: en primer lloc, cal recordar que a partir dels anys noranta les televisions privades Telecinco i Antena Tres havien estat autoritzades per emetre en obert i l'any 2000 s'havia posat en marxa el projecte de la Televisió Digital Terrestre que, òbviament, va ser la causa que IB3 hagués de combatre amb un nombre molt elevat d'altres canals televisius autonòmics, públics i privats; en segon lloc, IB3 va néixer, com Televisió Valenciana, essent un canal bilingüe i, per tant, el model cultural que es va impulsar amb la nova televisió no tenia les mateixes prioritats que el model que havien seguit les tres primeres autonomies amb televisió pròpia; finalment, des del naixement del canal autonòmic de les Illes les emissions de les televisions dels altres territoris en llengua catalana s'han començat a veure amb limitacions (depenent del poder polític de cada moment social).

Tot i que la presència del català als mitjans de comunicació ha estat, des dels anys seixanta, més baixa que la del castellà, la situació actual és aquesta: dels 34 canals que configuren la TDT a Balears, només 3 són el català mentre que 29 són en castellà i 2 bilingües:

Taula 1: panorama televisiu actual (Illes Balears)	
Castellà	Nitro, Antena3, Marca TV, 13 TV, Orbyt TV, Xplora, La sexta 3, La sexta, Cuatro, Energy, Boing, Telecinco, Paramount Channel, MTV, TDP, La 1, La 2, 24h, Clan, Metropolitan, Divinity, Nueve, La Siete, FDF, Disney Channel, Intereconomía, Neox, Nova, Discovery Max
Català	TV3, Canal3/24, Super3/33
Bilingüe	IB3, Canal 4

La gran diferència numèrica que existeix entre els dos grups s'ha incrementat molt durant els darrers anys i la competitivitat dels mitjans en català respecte als que s'ofereixen en castellà és, com mostra el gràfic següent, pobra i molt secundària:

2. La situació sociolingüística actual de les Illes Balears

“A les Illes Balears, com en els altres territoris de llengua catalana, la necessitat de disposar de mitjans de comunicació en català s'ha presentat com a bàsica entre les mesures per afavorir-ne la normalització. La Llei 3/1986 de normalització lingüística la recull i insta a les institucions a crear-ne.” (Melià 2007: 21)

La proporció desigual de la programació rebuda en llengua catalana i en llengua castellana influeix negativament en el procés de recuperació de la llengua. De la mateixa manera, la qualitat lingüística dels mitjans en català incideixen en la situació sociolingüística. Així doncs cal que en aquest punt del treball parlem de les diferents mesures sociolingüístiques referides als mitjans de comunicació socials i de com afecten les actuacions (i decisions) polítiques en el procés de planificació lingüística.

Per entendre les diferents relacions que s'estableixen entre llengua i societat cal que tinguem en compte que les llengües no existeixen lliurement dels seus parlants ni independentment de les funcions que exerceixen en una societat concreta. Quan una llengua, que és un “element omnipresent i indefectible de tot conjunt sociocultural” (Aracil 1982: 26), deixa de satisfer les necessitats socials dels parlants, aquests l'abandonen per una altra que cobresqui totes les funcions. Tot i que emmarcar tots els elements que contribueixen en la desaparició d'una llengua és una tasca complicada, Lluís V. Aracil va establir un model en què “les relacions actives entre el sistema lingüístic i el seu medi sociocultural” (Aracil 1982: 26) girassin entorn de dos eixos:

“D'una banda, tindrem les famoses «funcions socials de la llengua» (= *output* del sistema lingüístic); i de l'altra, les aparentment obscures funcions lingüístiques de la societat o

estructures i processos socials aferents a la llengua (= *input* del sistema lingüístic). A més, caldrà distingir dues menes fonamentals de funcions lingüístiques: la consciència lingüística i el control lingüístic.” (Aracil 1982: 26).

Així doncs, tant l'*output* com l'*input* d'un sistema lingüístic només es veuran afectats quan aparegui un conflicte lingüístic el qual dependrà de les condicions polítiques i de les relacions que s'estableixin entre aquestes i la llengua. Actualment, explica Aracil, “la política domina o mediatitza en una mesura considerable les funcions lingüístiques de la societat, igual que moltes funcions socials de la llengua” (Aracil 1982: 29). Si pensam, per tant, en una situació de conflicte lingüístic podem establir dues solucions a aquest conflicte⁶: d'una banda el conflicte serà “superat i eliminat per canvis adaptatius dins el sistema lingüístic en qüestió” (Aracil 1982: 27) o; d'altra banda el conflicte no podrà ser eliminat sense que es produeixi la desaparició completa del sistema lingüístic afectat. Tanmateix, tant la normalització com la substitució d'una llengua depenen, en gran mesura, del poder polític.

Arribats a aquest punt, doncs, seria interessant explicar en què consisteix la normalització lingüística. Tanmateix, la diversitat d'opinions respecte d'aquest procés s'ha fet patent en el fet que “estandardització i planificació lingüística són conceptes que en molts autors cobreixen el camp de la sociolingüística” (Vallverdú 1980: 56). Aracil exposa que la normalització lingüística consisteix a:

“reorganitzar les funcions lingüístiques de la societat per tal de readaptar les funcions socials de la llengua a unes condicions «externes canviants» [...], elaborar i posar en vigor sistemes de normes d'ús lingüístic. I això pressuposa necessàriament que la normalització és sempre conscient [...] i no pot limitar-se mai als aspectes purament lingüístics, sinó que ha de tenir en compte al mateix temps un munt de factors clarament socials, àdhuc essencialment polítics” (Aracil 1982: 31-33).

Aquest concepte no ha tingut una acceptació unànime i, en aquest sentit, “a poc a poc hem anat incorporant el sintagma *planificació lingüística*, l'alternativa terminològica anglosaxona” (Pradilla 2011: 94) per referir-se al mateix concepte.

La teoria referida a la planificació lingüística que ha tingut més acceptació a casa nostra és la de Hein Kloss la qual exposa que la planificació s'ha de realitzar a partir de dos eixos: *corpus planning* i *status planning*. Així doncs, mentre que la planificació del corpus és la que s'ocupa de “les estratègies d'actuació sobre l'estructura de la llengua” (Pradilla 2011: 96), la planificació de l'estatus “incidiria en el conjunt de procediments que tenen com a objectiu l'ús lingüístic” (Pradilla 2011: 96). En aquest sentit, doncs, cal que parlem per una banda de la planificació del corpus del mitjà audiovisual estudiat i, per l'altra, de la planificació de l'estatus la qual “es vincularia més aviat a l'esfera dels governants i de les administracions” (Pradilla 2011: 96).

2.1. La planificació de l'estatus

6 Aracil explica que el *feedback* pot funcionar en dos sentits: l'autocorrecció i l'amplificació.

Per aplicar la teoria de la planificació de l'estatus (recordam que es aquella planificació més vinculada al poder polític) al marc sociolingüístic de les Illes Balears és necessari mencionar, en primer lloc, que la comunitat autònoma estudiada ha patit molts de canvis en els darrers segles; en aquest sentit, per entendre com han influït en el model passat de societat hem de tenir en compte, segons diu Joan Albert Villaverde i Vidal “els avatars històrics, polítics, socioeconòmics i demogràfics que”, continua, “n'han canviat la fisonomia en molts d'aspectes” (Villaverde. 2005:19):

“Els canvis socials i la transformació física del territori, en massa casos traumàtica, han acompanyat el pas sense solució de continuïtat d'una economia basada sobretot en el sector primari i, en menor mesura, en el secundari en una economia que depèn de forma gairebé exclusiva del sector de serveis. Aquesta transformació ha suposat l'enriquiment material de les Balears, però també ha tingut altres efectes, alguns dels quals no han estat tan positius [...]. D'altra banda, el monocultiu del turisme de masses com a principal font de riquesa s'ha traduït en una explotació voraç dels recursos de la terra i en un profund canvi de la composició demogràfica de les Illes. Si la destrucció del territori ha estat, i continua sent, ara i adés, motiu de pugna i de mobilitzacions socials, l'arribada massiva d'immigrants no ha estat mai formulada obertament com un problema [...]. Ara bé, això no vol dir que la immigració no hagi tingut efectes de diversa naturalesa sobre la societat receptora: econòmics, sociològics, demogràfics... I, evidentment, lingüístics i culturals.” (Villaverde. 2005:19-20).

Els canvis que va patir el sistema polític espanyol van ser decisius per la llengua catalana a les Illes balears en molts sentits: amb l'aprovació de la Constitució espanyola (1978), que estipulava que l'Estat s'organitzaria en autonomies regides per un Estatut (article 147), les comunitats amb llengua territorial pròpia van poder desenvolupar règims jurídics per afavorir-les. Lluís J. Segura i Ginard, a *La situació sociolingüística a les Illes Balears* explica que:

“aquests règims tenen en comú diversos elements: es regeixen pel principi de territorialitat; comparteixen unes bases fonamentals a partir de les determinacions constitucionals i d'algunes normes estatals, i afecten també el castellà, llengua oficial de l'Estat, en la mesura en què s'ocupen dels drets i dels deures dels ciutadans en aquesta matèria” (Ginard 2005: 117).

Així doncs, cada una d'aquestes legislacions van promulgar una llei base que, en el cas de les Illes Balears és la Llei 3/1986, de 29 d'abril: la Llei de Normalització Lingüística⁷. La nova llei, “que ostenta el rècord de ser la darrera en tramitar-se” (Pradilla 2011: 48), també “esdevé una mostra paradigmàtica del caràcter dinàmic dels processos de planificació i la importància de l'acció del govern en l'avanç o el retrocés de la normalització lingüística” (Pradilla 2011: 47).

Els canvis de poder polític que han patit les Illes Balears des de finals del segle XX han estat decisius per a configurar la situació de la llengua catalana. Així doncs,

7 Vegeu Annex 2.

després de les primeres eleccions autonòmiques l'any 1983, el Partit Popular va governar durant més de quinze anys a l'arxipèlag. A partir de l'any 1999, amb l'entrada al poder de la coalició formada pel Partit Socialista Obrer Espanyol, Partit Socialista de Mallorca i Menorca, Esquerra Unida i Unió Mallorquina, es va iniciar “una nova etapa on els partits de caràcter nacionalista, PSM i UM, van donar un impuls al redreçament lingüístic insular” (Pradilla 2011: 47). Tot i així, la llengua catalana va patir una nova recaiguda quan l'any 2003 el PP va tornar a aconseguir la victòria electoral. Aquest estira i arronsa de forces polítiques va continuar amb el retorn de la coalició progressista⁸ l'any 2007 i amb la posterior victòria electoral del PP l'any 2011.

Tot i que des de l'any 1983 el partit conservador estatal s'ha sentit reticent a normalitzar la llengua catalana, les decisions polítiques dels governants balears en aquesta matèria a partir de l'any 2011 han estat molt més agressives. El fet és que, avui, la llengua de les Illes Balears s'ha convertit en una arma política molt important la força de la qual s'ha vist reforçada per “les inèrcies històriques i els prejudicis que el seu arraonament històric ha instal·lat en la conducta de bona part de la població” (Pradilla 2011: 47).

La llei de Normalització Lingüística és el més semblant a la planificació de l'estatus lingüístic de les Illes Balears. L'anomenada llei té com a finalitat la normalització de la llengua catalana en tots els àmbits socials per a garantir-ne l'ús i, en aquest sentit, se centra en tres eixos bàsics: l'ús oficial de la llengua catalana a les Illes Balears, la llengua catalana a l'ensenyament i als mitjans de comunicació social.

En primer lloc i pel que fa a la llengua catalana a l'administració pública⁹, val a dir que, tot i que s'havia aconseguit redreçar (durant l'etapa de govern progressista) la seva situació (molt deficitària), el 17 de març de 2012 el govern, encapçalat pel representant Popular José Ramón Bauzá, va aprovar una llei que no exigeix que els funcionaris públics hagin de tenir competència plena en la llengua pròpia de l'arxipèlag.

En segon lloc, la situació lingüística a nivell educatiu no és més encoratjadora i, tot i que l'article 17 de la Llei de normalització lingüística referit a l'ensenyament¹⁰ estipula que “el català, com a llengua pròpia de les Illes Balears, és oficial a tots els nivells educatius”, el maig de 2012 el Govern presentà el projecte de la lliure elecció de llengua a les escoles. Tanmateix, més d'un 70% de la societat illenca va votar que volia una educació en català per als seus fills.

Malgrat les disputes entre la comunitat educativa i el Govern balear, el 17 d'abril de 2013, es va aprovar el decret que rebaixarà el català a les aules amb el projecte TIL (Tractament Integrat de Llengües), el qual proposa una educació trilingüe en castellà, anglès i català. Aquest nou projecte lingüístic, que s'aplicarà a

8 Miquel Àngel Pradilla, a *De política i planificació lingüística* utilitza els termes “coalició progressista” per a referir-se a la coalició formada pel Partit Socialista Obrer Espanyol, Partit Socialista de Mallorca i Menorca, Esquerra Unida i Unió Mallorquina.

9 Vegeu (annex 2): “Títol I. De l'ús oficial”.

10 Vegeu (annex 2): “Títol II. De l'ensenyament”.

partir del curs 2013-2014, posa en perill la integració social del català en una societat on les retallades en matèria lingüística cada vegada pesen més.

Finalment, en el terreny dels mitjans de comunicació de masses, la Llei de normalització lingüística¹¹ estableix una sèrie de bases, les quals, des del naixement del canal autonòmic balear han estat molt malmeses. En primer lloc hem de tenir en compte que la cadena autonòmica va ser construïda damunt unes bases lingüístiques gens sòlides i, en segon lloc, que el canvi de legislatura política ha afectat la normativa que regula el mitjà. Així doncs i, com ja hem esmentat, el funcionament de la nova cadena en matèria lingüística es contradiu obertament amb la legislació vigent en molt punts importants. Alguns dels exemples més clars de contradicció es poden observar als articles 30 i 31, els quals estipulen que el canal autonòmic balear ha de col·laborar amb les altres comunitats autònomes en llengua catalana en matèria de ràdio i televisió, que s'ha de facilitar la recepció de les emissions dels canals d'aquestes altres comunitats i que s'ha de potenciar l'emissió de pel·lícules en català. Totes aquestes disposicions, com ja hem vist, han quedat desplaçades a un segon pla.

2.2. La planificació del corpus

Com encertadament diu Miquel Àngel Pradilla, “una de les mostres més fefaents de la cohesió cultural adduïda la trobem en la reiterada voluntat d'elaborar una varietat supradialectal comuna” (Pradilla 2011: 32). L'establiment d'una norma és, certament, una de les fites més important que ha aconseguit la llengua catalana, la normativització moderna del català va començar, en certa manera, amb el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906) “on es va posar sobre la taula una gran quantitat de reflexions sobre una gran diversitat d'aspectes relacionats amb la llengua catalana” que van servir de base per a la creació de la Secció Filològica de l'IEC (1911). Aquesta entitat, que seria l'encarregada d'establir la normativa de la llengua, es va veure afectada per diversos factors entre els quals podem destacar:

“la dispersió social, cultural i política dels territoris; la falta de consciència lingüística comuna; els prejudicis envers la unitat de la llengua; les grans diferències de desenvolupament cultural i de pes social i literari de les diverses regions” (Pradilla 2011: 34-35)

Així doncs, tot i que el Reial Decret de 3118 del 1976 estipula que “l'IEC ostenta el reconeixement oficial de l'autoritat lingüística a tot l'àmbit lingüístic català” (Pradilla 2011: 35), l'Estatut de les Illes Balears “atorga a la Universitat de les Illes Balears la funció consultora en matèria de llengua” (Pradilla 2011: 36). Així i tot, sembla que al contrari del que passa al País Valencià, on l'Acadèmia Valenciana de la Llengua no reconeix les mesures lingüístiques adoptades per l'IEC, la UIB no només les accepta sinó que també les aplica. Tot i així, “la convergència dels models que s'impulsen als diversos territoris de la llengua catalana constitueix un repte

11 Vegeu (annex 2): “Títol III. Dels mitjans de comunicació social”

indefugible en causa comuna de la normalitat lingüística” (Pradilla 2011: 42).

La darrera publicació de l'IEC pel que fa a la codificació del català data del 2007 i “ha esdevingut el nou referent normatiu pel que fa en l'àmbit lexicològic” (Pradilla 2011: 36). Pel que fa l'actualització del model normatiu fabrià de la llengua escrita, el referent més important és la nova *Gramàtica catalana* i, finalment, pel que fa al model de llengua oral, l'IEC ha elaborat dos treballs dirigits a tractar aquesta matèria: *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. I Fonètica*, 1990 i *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. II Morfologia*, 1992.

El model general de codificació de l'IEC té tres característiques principals: és un model monocèntric, composicional i polimòrfic. L'estàndard de la llengua catalana, tanmateix, sembla que no té la mateixa incidència social a tot el territori perquè, com explica Gabriel Biliboni:

“A les comunitats lingüístiques no subordinades la llengua estàndard es relaciona amb la funcionalitat de la comunicació i exerceix una funció de discriminació social [...] a les comunitats lingüístiques subordinades, la llengua (sense estàndard o amb un estàndard deficitari) és un instrument que expressa identitat de grup. Per això les actituds són diferents en un i altre tipus de comunitat” (Biliboni 1997: 59)

El primer problema que es planteja tenint en compte les consideracions anteriors és, per tant, que la llengua presenta dèficits per culpa de la mala gestió del govern i, en tant que és l'eina de treball dels professionals de la informació, és necessari que tinguin competència lingüística plena en la llengua vehicular del canal. A més, hem de tenir en compte que la llengua estàndard, que és “la varietat lingüística supradialectal, construïda de manera planificada a partir de les diferents varietats dialectals (geogràfiques, socials i històriques) d'una llengua” (Casals i Faura 2010: 12) és, també la que s'ha de fer servir als mitjans de comunicació social i, per tant, l'establiment d'un corpus lingüístic pel que fa als mitjans audiovisuals és un element imprescindible per a la bona gestió lingüística de qualsevol canal televisiu.

Arribats a aquest punt, a més, cal destacar que la llengua als mitjans és vista com un producte de mercat que es relaciona amb l'economia actual, la qual està organitzada en el marc d'una societat capitalista avançada. La llengua de mercat, doncs, és la que ha d'afavorir la fluïdesa d'intercanvis econòmics. Segons Bourdieu, explica Villaverde, “la defensa d'un capital lingüístic amenaçat implica una lluita global per salvaguardar el mercat corresponent a la llengua en qüestió, és a dir, el conjunt de condicions polítiques i socials de producció de *productors-consumidors*” (Bourdieu apud. Villaverde 2005: 21).

Cada cadena televisiva, depenent del territori i seguint el que estipula la normativa del català (que es regeix per un estàndard, com ja hem dit, composicional¹²) tindrà les seves característiques lingüístiques pròpies. Totes aquestes característiques estan recollides als llibres d'estil, les eines que planifiquen el corpus

12 Casals i Faura expliquen que “el model composicional es tradueix en un estàndard que pot adoptar diversos accents segons la procedència geogràfica del parlant que en fa ús” (Casals i Faura 2010: 13)

de qualsevol entitat que empri la llengua. Pel que fa a la planificació del corpus del canal autonòmic balear, doncs, podem parlar de dues obres de referència: el *Llibre d'estil per a mitjans de comunicació orals i escrits* (2009) i el *Llibre d'estil d'IB3*¹³ (2006).

Les dues obres més amunt esmentades parteixen de la idea que la llengua dels canals televisius balears ha de ser una varietat homogènia i uniforme pel que fa a la llengua oral ja que “la llengua als mitjans de comunicació audiovisual és adequada si els espectadors o els oients la reconeixen com a pròpia” (Company i Puigròs 2006: 21) i, a més, ha de ser una llengua adaptada a la realitat sociolingüística de la societat en concret. A més d'establir les característiques fonètiques de la llengua del canal, però, els dos llibres d'estil presenten, de manera apurada, un recull normatiu pel que fa a la llengua escrita i, a més, estableixen la necessitat de controlar la presència de llengües alienes perquè no s'acabi substituint la llengua vehicular de l'emissora. L'objectiu final dels llibres d'estil és, en definitiva, crear un model lingüístic que sigui assumit i imitat per la societat receptora i, com que els mitjans audiovisuals són els que tenen més repercussió social, incideixen de manera notòria en el procés de generació, difusió i canvi d'un model lingüístic comú.

En aquest sentit i seguint les bases del *Llibre d'estil per als mitjans de comunicació orals i escrits*, s'han d'establir una sèrie de normes coherents en alguns usos lingüístics. Les entrevistes, com bé s'hi explica, s'han de fer sempre en llengua catalana i, en cas que l'entrevistat no es pugui expressar en la llengua pròpia del mitjà, almenys ha d'entendre les preguntes formulades per l'entrevistador. Quan es fan entrevistes a peu de carrer, d'altra banda, hi ha d'haver una proporció significativa d'entrevistats en català i, només si es presenta un cas en què no hi hagi comprensió entre emissor i receptor, l'entrevistador canviarà de llengua (per després enregistrar les preguntes que s'han formulat en català o bé reproduir només les respostes de l'entrevistat).

S'ha d'intentar, per tant, que la presència d'altres llengües no acabi ocupant els àmbits de la llengua catalana. A les taules rodones i a les tertúlies, si l'entrevistat no pot comprendre les preguntes del moderador o entrevistador, es durà a terme una traducció simultània. Si les respostes són en castellà no es traduiran i si són en alguna altra llengua es farà una traducció al català. Un altre fet important pel que fa a les tertúlies és la necessitat que el moderador reconduïxi els participants quan es produeix un canvi de llengua. D'altra banda, els col·laboradors haurien de saber parlar català però, en cas de no expressar-s'hi, l'han de poder entendre.

3. IB3

Podem dividir la història d'IB3 (seguint un criteri lingüístic) en tres etapes ben diferenciades que s'ajusten als canvis de poder polític el qual s'encarrega de planificar, manipular i delimitar la producció del canal. Així doncs, podem parlar

¹³ Catalina Company i Maria Antònia Puigròs, a la introducció del *Llibre d'estil d'IB3* expliquen que per elaborar aquest manual s'han basat en les propostes de l'Institut d'Estudis Catalans.

d'una primera etapa bilingüe, d'una segona monolingüe i d'una darrera que retorna al model inicial.

Durant la primera etapa (del 2005 al 2007) la cadena autonòmica estava salvaguardada pel PP. D'aquesta etapa en concret en tenim dades exactes ja que en un estudi realitzat per Gabriel Bibiloni, l'any 2007, es demostra que la producció en català a IB3 era de 57,8% mentre que la programació en castellà era del 42,2%. Lluny de convertir-se en un referent lingüístic, IB3 va néixer essent una televisió bilingüe que, a més, fomentava els mals usos lingüístics de la població més que no pas els feia disminuir¹⁴. Durant aquesta primera etapa es pretenia fer una distinció clara entre el que era català i el que era “balear”, la qual, tanmateix, no va tenir cap èxit¹⁵ perquè la pronúncia estàndard proposada per l'IEC sumada a les diferents varietats dialectals illenques (sobretot el menorquí i l'eivissenc) acabava assemblant-se, inevitablement, a la llengua usada a TV3. El naixement d'IB3, a més, en comptes d'enriquir l'escassa programació en català que es rebia a les illes va suposar el principi de la limitació de freqüència de les altres cadenes autonòmiques en català.

Quan l'any 2007 el govern Socialista, en coalició amb BLOC per Mallorca i UM (fins el febrer de 2010) va començar la seva tasca, el model lingüístic d'IB3 va patir un gir radical. En primer lloc es va començar a respectar la Llei de normalització lingüística i es va iniciar una planificació basada en l'intent de recuperar la llengua pròpia de les Illes Balears. La primera mesura que van prendre els nous representants del govern va ser convertir IB3 en una televisió monolingüe en català i, per aquest motiu, les emissions del 2007 al 2011 van ser íntegrament en aquesta llengua (tenint en compte que, tanmateix, hi havia presència del castellà en algunes entrevistes i a la publicitat). L'any 2009 el Govern Balear va signar un contracte amb l'Ens públic Radiotelevisió de les Illes Balears en el qual s'hi especificava que una de les tasques de la televisió autonòmica era contribuir en la normalització de la llengua catalana i, a més, es van començar a rebre doblatges de pel·lícules i sèries en català (cedides per TV3) que, a més de garantir una televisió monolingüe, permetia que els diferents dialectes de la nostra llengua tinguessin cabuda dins el mateix canal.

Durant aquest període, la UIB va començar a tutelar el servei lingüístic de la cadena mitjançant la creació d'una comissió que pretenia aconseguir una norma depenent. Aquesta comissió es reunia un cop al mes per a parlar de les mancances lingüístiques que presentava la cadena i poder realitzar un canvi d'estil. Una de les empreses més importants d'aquesta eina va ser la creació del servei d'ajuda fonètica (destinat als presentadors o locutors amb problemes de dicció) que va fer possible que s'establissin relacions entre els professionals de la informació i el servei lingüístic.

La bona salut de què gaudia la llengua catalana a la televisió balear, tanmateix, tenia data de caducitat i, quan l'any 2011 el Partit Popular va tornar al Govern Balear,

14 Gabriel Bibiloni al seu article “L'ús de la llengua catalana a IB3 Televisió” explica una situació lingüística molt semblant a l'estudiada en aquest treball.

15 La informació de les diferents etapes del canal han estat cedides per Caterina Sureda, antiga coordinadora del servei lingüístic d'IB3.

totes les millores que s'havien duit a terme per a garantir la normalitat de la llengua als mitjans es van esbucar de cop. En primer lloc es va passar de tenir una televisió monolingüe a una bilingüe, fomentant així la confusió social pel que fa a la llengua; es va tancar Televisió de Mallorca, un canal en català que havia estat impulsat pel Consell l'any 2006; paral·lelament es van deixar de rebre els canals valencians i els catalans es van començar a veure (i encara es veuen) amb limitacions. Estem, per tant, davant una situació difícil en la qual, a més de perdre una gran quantitat de programació en llengua catalana, els atacs a les varietats lingüístiques de les Illes i les noves legislacions per a canviar la normativa educativa i d'administració pública han fet que la societat de les Balears s'hagi dividit per qüestions lingüístiques i culturals.

En un context com aquest hem de tenir en compte, com s'explica al *Llibre d'estil per als mitjans de comunicació orals i escrits*, que “els mitjans de comunicació de masses tenen una gran importància a l'hora de definir i difondre un model lingüístic” i, per aquest motiu, sembla que és el moment de reflexionar en quins aspectes lingüístics de la cadena autonòmica balear caldria fer incidència. Per aquest motiu hem analitzat una setmana d'emissions (del 18 al 24 de març de 2013) i hem realitzat una classificació de la programació emesa en català (llengua vehicular d'IB3) i en castellà. Finalment hem realitzat una anàlisi lingüística dels aspectes que presenten més controvèrsia¹⁶.

3.1. La programació¹⁷

Si volem parlar de la programació de la setmana estudiada hem de tenir en compte, en primer lloc, que cal fer una divisió entre la programació en llengua catalana i la programació en llengua castellana. Com que l'objectiu d'aquest treball és observar la intromissió de la llengua castellana en els programes en català i perquè la programació en castellà no és de producció pròpia, ans al contrari, està configurada per un seguit de pel·lícules i serials de producció estrangera doblades al castellà, en aquest punt només seran definits i estudiats els programes que utilitzin el català com a llengua vehicular. La programació que estudiarem es pot dividir, seguint la classificació establerta pel web d'IB3¹⁸, en: informatius, programes d'actualitat, programes d'esports i retransmissions esportives, retransmissions i programes infantils. Els continguts que presenta són els següents:

Pel que fa a la programació de caire informatiu cada dia laborable s'emeten dos informatius: *IB3 Notícies migdia*, d'una hora i quinze minuts, i *IB3 Notícies vespre*, d'una hora. Els caps de setmana s'emeten, també, dos informatius diaris: *IB3 Notícies cap de setmana*, d'aproximadament una hora de durada. Dins l'espai dels informatius hi hem afegit la previsió meteorològica, dos espais diaris que s'emeten immediatament després dels informatius i tenen una durada aproximada de set minuts

16 Per a realitzar aquesta anàlisi ens hem basat en el *Llibre d'estil d'IB3* i en el *Llibre d'estil per als mitjans de comunicació orals i escrits*.

17 Vegeu annex 3.

18 Vegeu ib3tv.com

i els quals s'emeten sempre íntegrament en un català correcte.

Podem dividir els programes d'actualitat en cinc espais diferents. En primer lloc parlarem de *La mirada*, un magazine d'actualitat i entrevistes a gent del carrer. Cada dia s'emeten dos programes d'una hora cada un i amb continguts de tema variat. El segon espai que hem de comentar és *50'*, un programa d'entrevistes setmanal de cinquanta minuts a personatges de l'actualitat de les Illes Balears. Seguidament, podem parlar de dos programes d'actualitat específica. El programa d'actualitat política d'IB3 s'anomena *Parlament* i fa un repàs a l'actualitat parlamentària setmanal. L'espai dura mitja hora i se'n fa una retransmissió. D'altra banda, *Crònica 112* s'emet un cop a la setmana i és un programa que s'encarrega de repassar alguns successos de les Illes en una hora.

Els programes de producció pròpia suposen el gruix més gros de programació d'IB3 i la seva temàtica oscil·la des dels espais d'humor als documentals. Tanmateix, els programes de divulgació són els més abundants.

En aquest sentit podem parlar del primer espai: *Au idò!*, un programa dedicat als acudits, monòlegs, imitacions i a tot tipus d'expressió humorística. S'emet un programa setmanal de cinquanta minuts. Els quatre espais documentals d'IB3, per contra, són *Calabruix*, *Illencs*, *Un lloc enlloc* i *Mosaic*. Així doncs, *Calabruix* s'emet un cop per setmana en un espai de vint-i-cinc minuts dedicat als fenòmens meteorològics i als secrets de l'univers. *Illencs* és un programa que fa un recorregut per les Illes Balears amb la seva gent com a protagonista. S'emet cinc cops per setmana i cada programa dura aproximadament una hora. *Un lloc enlloc*, en canvi, és un altre programa documental de mitja hora que fa un recorregut per Eivissa amb una llengua d'alt voltatge literari i amb tres emissions setmanals. El darrer espai documental és *Mosaic*, un programa de mitja hora que suposa un recorregut per les esglésies més significatives de les Illes Balears.

Com ja hem dit, el gruix més important de programes de producció pròpia recau en els espais de divulgació. Així doncs, podem trobar onze programes d'aquestes característiques durant la setmana estudiada, els quals han estat ordenats, seguidament, en ordre alfabètic.

Això és mel és un espai divulgatiu de gastronomia de les Illes que s'emet un cop a la setmana i té una durada d'una hora i mitja. *Baleartnostrum* s'emet tres cops per setmana i és un programa que ens apropa als oficis tradicionals de les Illes Balears en mitja hora. *Fires i mercats* s'emet un cop per setmana, és un programa de cinquanta minuts que recorre les diferents fires que es fan a les Illes. *Jo hi era*, d'altra banda, s'emet quatre cops per setmana i és un espai de mitja hora que recull els moments més importants de la història de les Illes Balears. *Made in Balears* és un programa d'entrevistes a persones emprenedores per a proposar idees innovadores i negocis de futur en un espai setmanal de cinquanta minuts. *Mira per on!* és un programa amb tres emissions setmanals de mitja hora que posa de manifest les curiositats de les Illes Balears. *Uep! Com anam?* s'emet dos cops per setmana i és un espai d'una hora i mitja que s'apropa a la vida i a la feina dels pagesos. *Una mica més* és un programa de cuina que s'emet els dies feiners i té una durada aproximada d'una hora. *Veïnats* és

un espai de cinquanta minuts que s'apropa als diferents pobles de les Illes per a conèixer la seva gent. S'emet tres cops per setmana. *Tira tira* s'emet dos cops per setmana, cada programa dura cinquanta minuts i és un espai d'excursions per les Illes. *Top 10*, finalment, és un programa de rànkung, s'emet un cop per setmana i té una durada d'una hora.

Seguidament i pel que fa als programes d'esport i les retransmissions esportives val a dir que trobam quatre espais diferents. *Da-li-gas* és un programa d'automobilisme i motociclisme regional de mitja hora que s'emet els dissabtes. *Futbol de ca nostra* s'emet un cop per setmana i és un espai d'una hora dedicat al futbol de les Illes. *Retransmissió esportiva* és una retransmissió en directe de dues hores emesa els diumenges. *Tot pàdel*, finalment, és un programa de mitja hora que repassa l'actualitat del pàdel a les Illes Balears i s'emet un cop per setmana.

La programació infantil consta de dos programes: *El racó d'en Simpàtic*, emès els caps de setmana, és un espai de mitja hora que fa un recorregut per les escoles illenques i fa dels nens el seu protagonista; *L'hora del conte* és el programa infantil dels dies feiners i fa un viatge per les rondalles més populars de les Illes i pels contes infantils europeus més destacats, amb una durada de vint minuts.

L'apartat de les retransmissions està representat, a la setmana estudiada, per *Eucaristia*, un espai que s'emet cada diumenge i té una durada d'una hora. El seu contingut és la retransmissió d'una missa i cada setmana s'emet la d'un poble diferent de les Illes.

Finalment i pel que fa a les sèries¹⁹, val a dir que IB3 emet dos serials de producció pròpia en català: *Mossèn capellà*, de la qual se n'emet un capítol diari (els dies feiners) d'una hora cada un i *Migjorn*, un capítol de vint minuts setmanal.

A més dels programes analitzats, n'hi ha d'altres, com *Postals*, que no usen la llengua i, per tant, no seran estudiants en aquest treball. De la mateixa manera i com ja hem dit abans, els serial i les pel·lícules estrangeres doblades al castellà han estat deixats de banda, igual que la publicitat (de la qual se'n podrien extreure informacions interessants). Així doncs els percentatges de programació emesa en català i en castellà durant la setmana estudiada estan reflectits a la taula següent:

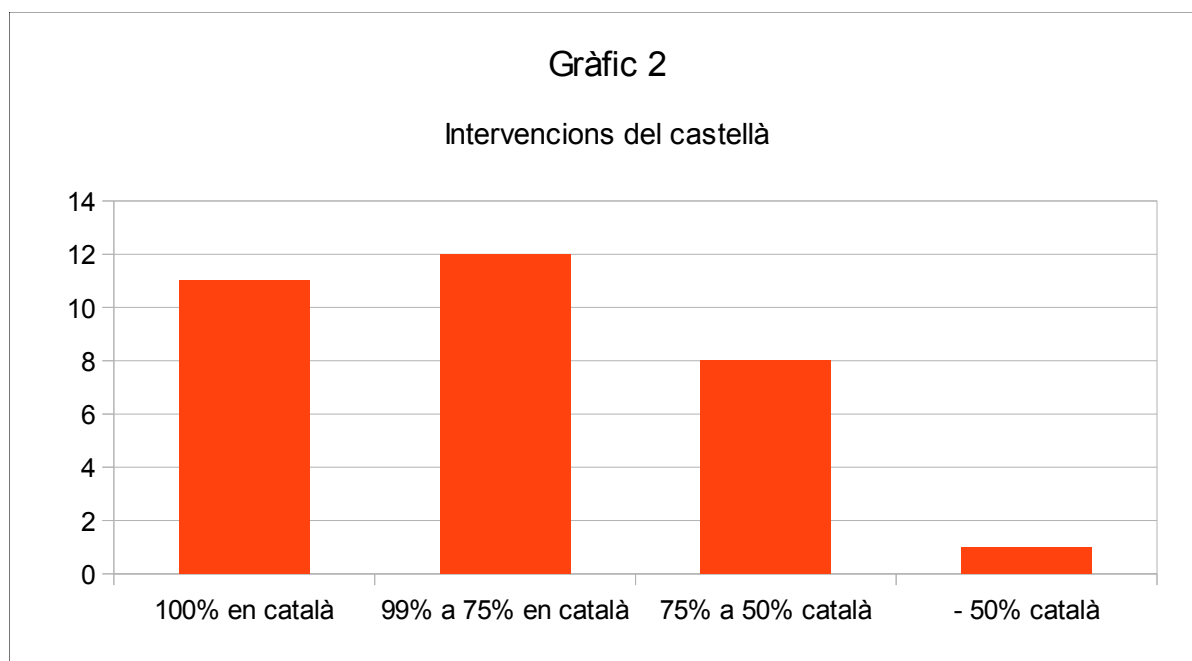
Taula 2. Percentatges					
Dilluns 18 de març de 2013			Divendres 22 de març de 2013		
Català	920 minuts	76,66%	Català	665 minuts	61,29%
Castellà	280 minuts	23,34%	Castellà	420 minuts	38,71%
Dimarts 19 de març de 2013			Dissabte 23 de març de 2013		
Català	825 minuts	65,47%	Català	790 minuts	65,56%
Castellà	435 minuts	34,53%	Castellà	415 minuts	34,44%
Dimecres 20 de març de 2013			Diumenge 24 de març de 2013		
Català	755 minuts	57,41%	Català	870 minuts	73,72%
Castellà	560 minuts	42,59%	Castellà	310 minuts	26,28%
Dijous 21 de març de 2013			Total		
Català	915 minuts	85,47%	Total català		69,36%
Castellà	155 minuts	14,80%	Total castellà		30,64%

19 A la introducció del *Llibre d'estil d'IB3* s'hi estipula que “de moment, no s'estableixen pautes lingüístiques per al doblatge de producció aliena, ni per les sèries de producció pròpia” (Company i Puigròs 2006: 15).

3.2. Anàlisi lingüística

Per a realitzar l'anàlisi lingüística cal que, en primer lloc, fem una classificació de la programació segons la llengua d'ús. Per a realitzar aquests càlculs ens centrarem amb el nombre d'intervencions totals (periodistes i entrevistats) de cada programa televisiu i, per tant, les dades que se n'extrauran no representen el tant per cent del temps emès en cada llengua, sinó el percentatge de les intromissions de la llengua castellana en la programació en català. Així doncs, hem de començar exclouent els sis programes que s'emeten sempre en llengua castellana²⁰ per a agafar com a base total de l'estudi només els programes de producció pròpia i, per tant, en català. A continuació ja podem classificar la informació a partir de quatre eixos: la programació que no té cap intervenció en llengua castellana, la programació que té entre un 1% i un 25% de les intervencions totals en castellà, la que presenta entre un 25% i un 50% d'intervencions castellanques i la que té més d'un 50% de les intervencions en castellà.

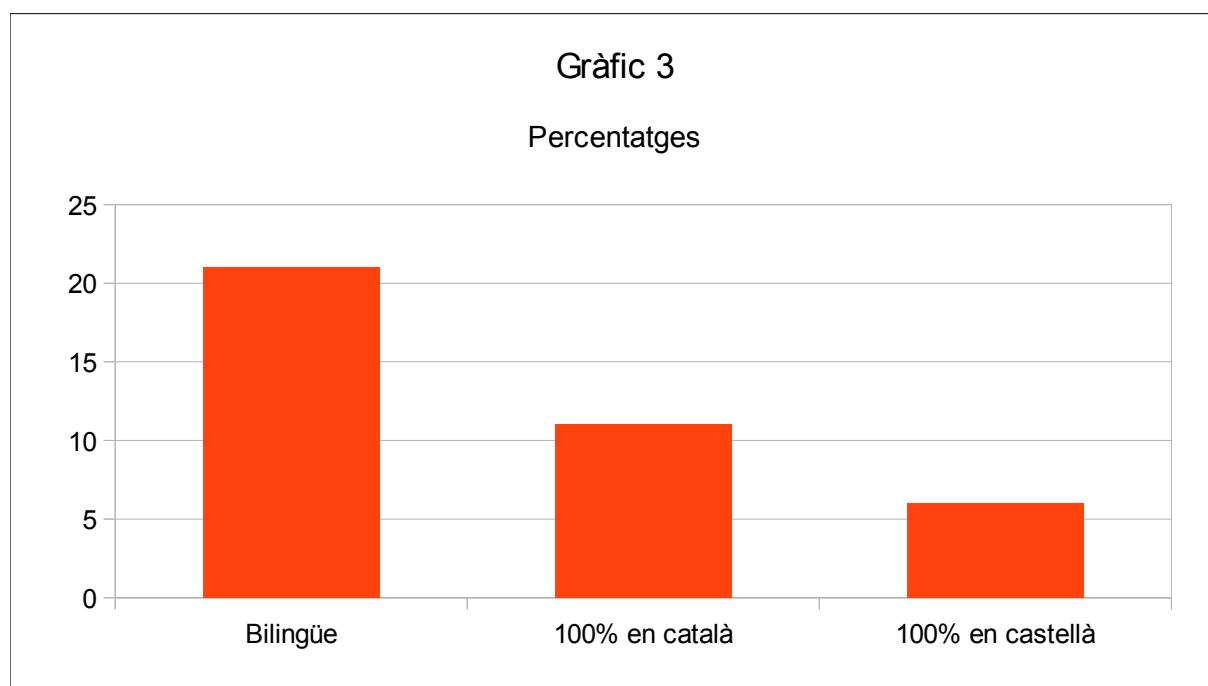
Taula 3. Intervencions del castellà	
Percentatge intervencions	Programes
100% en català	<i>Això és mel, El racó d'en Simpàtic, Eucaristia, L'hora del conte, Migjorn, Mira per on!, Mossèn capellà, Retransmissió esportiva, Tira tira, Una mica més, Un lloc enlloc</i>
< 25% en castellà	<i>Calabruix Fires i mercats, Illencs, Mosaic, Parlament, IB3 Notícies cap de setmana, IB3 Notícies migdia, IB3 Notícies vespre, Top 10, Uep! Com anam?, Veïnats</i>
< 50% en castellà	<i>50', Au idò!, Balearnostrum, Da-li-gas, Futbol de ca nostra, La mirada, Made in Balears, Tot pàdel</i>
> 50% en castellà	<i>Crònica 112</i>
100% en castellà	<i>Cinema de l'oest, Cròniques vampíriques, Lost girl, Missing, Nip/Tuck, Paloma solitaria</i>

²⁰ La programació en llengua castellana no presenta interferències de la llengua catalana perquè està configurada, com ja hem esmentat, per un conjunt de sèries i sessions de cinema.

Si partim de la base que només estudiem la programació en català, la qual suposa un total de 32 espais televisius, les dades que en podem extreure són les següents: només un 34,4 % de la programació d'IB3 (11 espais) no presenta cap intervenció lingüística aliena al català. D'altra banda, un 37,5% (12 programes) té fins a un 25% d'intervencions en castellà, un 25% (8 programes) presenten fins a un 50% d'intervencions castellanes i un 3,1% (1 programa) de la programació en català té més d'un 50% d'intervencions en castellà (vegeu gràfic 2).

Si comparem el percentatge de programació que s'emmet completament en català, la que s'emmet en castellà i la que es vehicula en català però presenta interferències del castellà, el gràfic que en podem extreure és el següent:

Cal que ens fixem que la programació en català està caracteritzada, sobretot, per programes de tenor formal. Els presentadors principals d'aquests programes tenen un text preparat o un guió i, per aquest motiu, el grau d'espontaneïtat de la llengua no és el mateix que en alguns programes d'entrevistes a peu de carrer. Tot i així, *Això és mel* i *Tira tira* són programes que, encara que hi apareixen persones alienes a la cadena, també són al 100% en llengua catalana.

Dins el 56,3% de programes bilingües hi podem trobar programes que empren una llengua estàndard depurada amb entrevistes en llengua castellana que són inevitables en una societat com la nostra (Els informatius, *Calabruix*) i espais de divulgació i d'entrevistes (*La mirada*, *Uep! Com anam?*, *Da-li-gas*, etc.) que, tot i que els presentadors principals (en alguns casos) empren una llengua correcta, els entrevistadors presenten algun problema lingüístic.

Cal esmentar, tanmateix, que IB3 emet un espai d'actualitat específica, *Crònica 112*, que tot i ser un programa d'entrevistes de tenor formal, més d'un 50% de les intervencions són en llengua castellana. Tot i que aquest programa només suposa un

2,7% de la programació total del canal, també fomenta (en el cas del programa analitzat) un dels prejudicis lingüístics més comuns a la nostra societat; dirigir-se en castellà als agents de policia i Guàrdia Civil.

Pensem que el model bilingüe d'IB3 afecta, en certa manera, la qualitat de la llengua al mitjà. En aquest sentit, analitzarem algunes de les errades més freqüents que apareixen a la programació.

3.3. Qualitat lingüística

Per parlar de la qualitat lingüística d'IB3 hem de tenir en compte diversos factors que incideixen en la llengua als mitjans de comunicació audiovisual. En primer lloc, cal determinar que pel que fa a variació de registre podem distingir entre “registres formals i registres informals, perquè és evident que en un mitjà de comunicació es produeixen situacions comunicatives diferents a cadascuna de les quals la llengua s'ha d'habituar” (Company i Puigròs 2006: 16). En aquest sentit, classificarem els presentadors principals de programa²¹ (vegeu taula 4) depenent de si usen un registre formal no espontani, un registre formal semiespontani o un registre formal espontani²². En tots els casos, tanmateix, hem de tenir en compte que encara que el grau de formalitat de les diferents situacions comunicatives serà diferent “la llengua ha de ser correcta” (Company i Puigròs 2006: 16).

A més de la correcció lingüística, però, també cal fer incidència en la qualitat de la pronúncia dels presentadors principals. En aquest sentit, el *Llibre d'estil d'IB3* divideix la seva secció de fonètica en tres apartats: les pronúncies que es poden emprar sense limitacions en tots els registres, aquelles que només es poden emprar en espais on el registre lingüístic predominant sigui el col·loquial i, finalment, les pronúncies que no són admeses (les que no formen part de l'estàndard català). A la part de fonètica, doncs, hem dividit els presentadors principals en tres grups: els que presenten una bona dicció, els que presenten una dicció regular i els que presenten mala dicció.

En el darrer punt que farem incidència serà en l'ús que fan de l'estàndard els presentadors principals de programa. Com ja hem dit en apartats anteriors, la llengua estàndard és la que s'ha d'usar en els mitjans de comunicació i ha de servir de referent per tota la població receptora.

Abans de comentar els aspectes més amunt esmentats de manera més exhaustiva, però, val a dir que els accents (variació geogràfica) que mostra IB3 són plurals (de tot l'àmbit lingüístic). Pel que fa a aquest fet, creim que és encertat que els ciutadans de les Illes Balears rebin els diferents dialectes del català perquè ajuden a

21 En aquest apartat només analitzarem la llengua dels presentadors principals. Així doncs, cal comentar que molts dels espais que s'emeten a la cadena autonòmica estan presentats en veu en off sense referència del nom del locutor. En tots aquests casos, com que el text reproduït és llegit, la qualitat lingüística és bona. En aquest mateix sentit, també hem omès els presentadors de telenotícies perquè reproduïxen un text preelaborat llegit en el teleprompter.

22 Aquesta classificació i la seva nomenclatura són les mateixes que les que va usar Gabriel Biliboni al seu article “L'ús de la llengua catalana a IB3 Televisió (2007).

donar cohesió al territori lingüístic. Durant la setmana estudiada hem pogut observar que hi ha locutors que empen les varietats illenques i d'altres que n'usen del Principat i del País Valencià (no només ens hem centrat en la llengua dels presentadors principals per a exposar aquestes dades sinó que és una estimació feta a partir de l'observació dels programes).

Taula 4: qualitat lingüística dels presentadors principals				
Presentador	Registre	Dicció	Ús de l'estàndard	Correcció
AA	formal semiespontani	bona	sí	alta
AF	formal no espontani	bona	sí	alta
DP	formal espontani	regular	sí	mitjana
FM	formal espontani	bona	no	alta
JF	formal espontani	regular	no	mitjana
MG	formal semiespontani	bona	sí	alta
MM	formal no espontani	bona	sí	alta
MP	formal semiespontani	bona	sí	alta
MS	formal espontani	regular	no	mitjana
OM	formal espontani	bona	no	alta
RG	formal espontani	regular	no	alta
TF	formal espontani	bona	sí (amb reserves)	alta
TC	formal espontani	bona	no	mitjana
TG	formal espontani	bona	no	alta
TT	formal espontani	regular	no	baixa
TU	formal espontani	regular	no	mitjana
VQ	formal semiespontani	bona	sí	alta
XB	formal no espontani	bona	sí	alta

3.3.1. La fonètica

La dicció dels presentadors principals, com mostra la taula anterior, es pot dividir entre aquells que tenen bona pronúncia (12 locutors), els que presenten una dicció regular (6 locutors) i els que tenen mala fonètica (1 locutor). Hem de tenir en compte que “la fonètica és la cara de la llengua, allò que dona la primera imatge d'aquella als receptors” (Bibiloni 2007). Així doncs, i tot i que més de la meitat dels presentadors principals presenten bona dicció, les incorreccions fonètiques que apareixen al canal són moltes.

En aquest sentit els problemes fonètics més freqüents són el betacisme (confusió dels sons *b* i *v*), l'ús de la *l* desvelaritzada i els ieismes no genuïns (articulació de la *ll* com a *y* i la *j* com a *i*). D'altra banda, però, també hi ha locutors que presenten altres vicis fonètics com la substitució de la vocal neutra per una *a* i la no sonorització de la *s* final seguida de vocal en una seqüència fònica. Tots aquests defectes estan classificats, en el *Llibre d'estil d'IB3*, com a pronúncies inadmissibles.

Pel que fa a la resta de professionals de la informació, col·laboradors, tertulians, locutors, veus en off i els actors de les sèries, ens ha estat impossible estudiar-los a tots per manca d'informació (el canal no indica el nom de tots els locutors que intervenen a la programació²³). Tanmateix, hem estimat que més d'un

²³ Caterina Sureda va explicar que només es signa una notícia quan l'entrevistador és el que l'escriu.

En la resta dels casos no es fa menció del seu nom.

cinquanta per cent de tots aquests professionals també presenten problemes de pronunciació, la majoria dels quals són els mateixos que els assenyalats als presentadors principals.

3.3.2. L'estàndard

“L'estàndard és la norma pròpia de la ràdio, la televisió, el cinema, les comunicacions verbals... (a nivell de llengua parlada) i de la premsa, la publicitat, els escrits comercials, la correspondència en general... (a nivell de llengua escrita”. (López del Castillo apud. Vallverdú 2000: 17-18)

Segons l'afirmació de López del Castillo la llengua estàndard és aquella que s'hauria d'usar normalment en qualsevol mitjà de comunicació. Tanmateix, a IB3 l'ús de la varietat estàndard és molt irregular. Cal comentar que els programes de tenor formal amb text llegit (com els informatius, *La mirada*, *Futbol de ca nostra* i *Parlament*) i els programes presentats en veu en off (*Fires i mercats*, *Baleartnostrum*, *Made in Balears*, *Mira per on!*, *Veïnats*, *Top 10*, *Da-li-gas* i *Tot pàdel*) utilitzen un model adequat. Els programes en què s'utilitza un registre formal espontani, per contra, no solen utilitzar el registre adequat a la situació sinó que empren una llengua farcida de col·loquialismes.

Els presentadors secundaris, d'altra banda, no utilitzen, en la majoria dels casos, un registre adequat. Finalment i pel que fa a les sèries de producció pròpia, podem dir que presenten una llengua massa col·loquial i, tot i que a *Mossèn capellà* s'hi utilitza un model adequat, a *Migjorn* (que juga amb els dialectes mallorquí i menorquí), s'hi utilitza un model massa forçat que s'allunya molt de l'estàndard.

3.3.3. La correcció

Finalment cal que parlem de la correcció lingüística: l'ús d'una llengua depurada de barbarismes i genuïna. En aquest sentit sembla que els presentadors de programes de tenor formal presenten un grau de correcció alt. Ens ha sorprès, tanmateix, la correcció dels presentadors que no llegeixen: és veritat que es diu algun barbarisme però, en general, s'intenten evitar les formes alienes. Tot i així, també podem parlar d'un presentador en particular que presenta un greu d'incorrecció molt elevat. En aquest sentit, creim que és preocupant que es difongui una llengua minada de castellanismes als mitjans. Alguns dels que hem pogut recollir són: *helicóptero*, *Alpes*, *tenc que*, *después*, *menos*, *fer un projecte damunt s'escola*, *recueixen*, *cuarto de bany* (per referir-se a l'excusat), etc.

3.4. Conseqüències sociolingüístiques

Si analitzam els aspectes comentats als apartats anteriors i tenint en compte que la llengua als mitjans és una eina sociolingüística important (en tant que ajuda en el

procés de normalització lingüística), hem de tenir en compte que l'estatus bilingüe d'IB3, en un context on la programació total en català (comptant aquells canals en què aquesta és la llengua vehicular i aquells que es presenten com a bilingües) és només d'un 14,6%, no ajuda a la normalització de la llengua.

Un altre aspecte que cal comentar és la presència del castellà als programes en llengua catalana. En aquest sentit cal esmentar que és inevitable, en una societat bilingüe, que el castellà no aparegui als mitjans. Tot i així, és molt negatiu per als espectadors observar com els periodistes canvien de llengua quan es dirigeixen a una persona castellanoparlant. Sembla, però, que els professionals mostren una certa voluntat d'amagar les entrevistes en castellà i, en gairebé tots els casos, s'elimina la veu de l'entrevistador i es deixa, solament, la resposta de l'entrevistat. Només en un programa (*Crònica 112*), el presentador principal es dirigeix tot el temps en castellà als entrevistats (dos guàrdia civils). Totes aquestes actuacions suposen una referència lingüística molt negativa i, per tant, s'haurien d'evitar.

Un altre element que hem de comentar és la caracterització de la llengua catalana (sobretot dels dialectes de les Illes) com un element propi de la ruralia. Alguns dels títols de programes (*Au idò, Uep! Com anam?, Tira tira, Això és mel*) són *mots marca* que sembla que intenten vendre als ciutadans de les Illes una visió arcaica de la figura del mallorquí. No volem dir, tanmateix, que aquests mots culturals no hagin de ser impulsats ans al contrari, sembla que el model televisiu fa el seu efecte i s'han introduït satisfactòriament a la societat.

El darrer aspecte sociolingüístic que cal comentar és el del model bilingüe d'IB3. Com ja hem dit al principi del treball, IB3 va néixer essent una televisió bilingüe que va passar a utilitzar, després de dos anys d'emissions, un model monolingüe en llengua catalana. El canvi del model passat a l'actual pot crear confusió social i retardar el procés de normalització lingüística perquè romp el model de la llengua als mitjans (que ha de ser exemplar). D'altra banda, sembla que els professionals de la informació (alguns) fan un esforç per fer servir una llengua correcta. Mostra d'això és que les dades extrems d'aquest treball suposen una petita millora respecte de les exposades a l'article de Gabriel Bibiloni, on s'explica que, durant la primera etapa d'emissions, la programació total en català era d'un 57,8%. Sembla, a més, que s'ha millorat una mica ens els aspectes lingüístics. Pensam, de fet, que aquesta petita millora és gràcies a la feina que va fer el servei lingüístic del canal durant l'etapa del 2007 al 2011. Tot i així, el model de llengua emprat a la televisió autonòmica de les Illes Balears és deficitari i, per tant, caldria millorar-lo en molts aspectes abans que es vengui un model lingüístic incorrecte i allunyat de la realitat sociolingüística balear.

4. Conclusions

IB3 Televisió va ser el darrer canal autonòmic en llengua catalana que va emergir en el context espanyol (20 anys més tard que els primers canals autonòmics i convertint les Illes Balears en l'autonomia catalana més tardana en crear-lo) i, a partir de la seva

creació, la presència del català als mitjans de comunicació audiovisual de les Illes va començar a disminuir notablement. Avui es reben només tres canals en llengua catalana (els quals es veuen amb limitacions per culpa de la política lingüística del Govern balear) i dues cadenes bilingües. La desigualtat numèrica amb els canals en castellà suposa un problema per a la normalització de la llengua a la societat illenca i, en aquest sentit, creix la necessitat de crear un canal monolingüe que impulsi una varietat lingüística estàndard que arribi al tots els ciutadans de les balears.

La llengua emprada als mitjans de comunicació social es manifesta indispensable per al procés de normalització lingüística. Tanmateix, la realitat sociolingüística actual és que la llengua és usada com a arma política i, per tant, la planificació lingüística d'IB3 posa de manifest que els nostres governants volen impulsar un model bilingüe que, en alguns aspectes, és contrari a la Llei de normalització lingüística i a la planificació de l'estatus lingüístic proposada per l'IEC. A més, i com que les forces polítiques són les encarregades de gestionar el canal estudiat, la gairebé eliminació d'un servei lingüístic per a la cadena suposa que els professionals de la informació tinguin una manca de referents molt important.

A més, els canvis de poder polític han fet que IB3 hagi patit massa trasmudaments en el model lingüístic, els quals poden crear confusió social. A més, el model lingüístic sobre el que se sustenta el canal autonòmic és poc consistent i presenta molts punts de conflicte. Així doncs, que el percentatge de programació en llengua catalana a IB3 només sigui d'un 28,9% (un 56,3 % són aquells programes bilingües i l'altre 15,8% restant els espais monolingües en castellà) afecta a la qualitat lingüística de la cadena i a la percepció social de la llengua que reben els espectadors. Tot i així, sembla que la planificació realitzada durant el període de 2007 a 2011 ha ajudat a millorar una mica la qualitat lingüística dels presentadors (tot i que encara existeixen alguns casos en què la llengua és usada de manera molt inadequada).

En aquest sentit, un 33,3% dels presentadors principals de programa presenten una fonètica mitjana o dolenta, gairebé en tots els programes amb registre espontani no s'hi utilitza la varietat lingüística adequada (estàndard) i en alguns casos isolats la correcció de la llengua és molt deficitària.

Podem dir, per tant, que un canal bilingüe presenta gairebé els mateixos problemes lingüístics que una societat amb aquestes mateixes característiques. En aquest sentit, per tant, s'hauria de regular la presència del castellà al canal per a, seguidament, perfeccionar l'ús de la llengua catalana als mitjans audiovisuals de les Illes Balears.

Referències bibliogràfiques:

Articles:

- Albornoz. L. A. “Televisiónes públicas autonómicas en España y normalización lingüística. El caso de Telemadrid: una cadena singular” [En línia] <<http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=1350575> > [consulta: 16 de maig de 2013]
- Alvárez. J. M.; Bustamante. E. “España: la producción audiovisual en el umbral digital” [en línia] <<http://www.ehu.es/zer/hemeroteca/pdfs/zer07-03-bustamante.pdf> > [consulta: 15 de maig de 2013]
- Bibiloni. G. “L'ús de la llengua catalana a IB3 Televisió” [en línia]. <<http://bibiloni.cat/IB3.pdf>> [Consulta: 2 d'abril de 2013]
- Melià. J. “La llengua catalana en els mitjans de comunicació audiovisual de les Illes Balears” [en línia] <http://www.cac.cat/pfw_files/cma/recerca/quaderns_cac/Q28_Melia.pdf> [consulta: 2 d'abril de 2013]

Estudis:

- Aracil. LL. *Papers de sociolingüística*. Barcelona: Els orígens, 1982
- Bibiloni. G. *Llengua estàndard i variació lingüística*. València: Tres i Quatre, 1997
- Casals. D.; Faura. N. *El català als mitjans de comunicació*. Barcelona: UOC, 2010
- Climent. L. *Anàlisi crítica del discurs, mitjans de comunicació i llengua*. Alacant: symphosia philologia, 2006
- Joan i Marí J. *Català normalitzat en un món multilingüe*. Palma: Editorial Moll, 2009
- Marí I. *Plurilingüisme europeu i llengua catalana*. València: Col·lecció Biblioteca lingüística catalana, 1996
- Pradilla. M. A. *De política i planificació lingüística: Mirades contemporànies a l'ecosistema comunicatiu català*. Benicarló: La nau, 2011
- Treballs de sociolingüística catalana. *La situació sociolingüística a les Illes Balears*. Barcelona: Grup català de sociolingüística, 2005.
- Vallverdú. F. *El català estàndard i els mitjans audiovisuals*. Barcelona: Edicions 62, 2000
- Vallverdú. F. *Aproximació crítica a la sociolingüística catalana*. Barcelona: Edicions 62, 1980

Llibres d'estil:

- Company i Puigròs. *Llibre d'estil d'IB3*. Palma: Consorci per al foment de la llengua i la projecció exterior de la cultura de les Illes Balears, 2006.

Universitat de les Illes Balears. *Llibre d'estil per als mitjans de comunicació orals i escrits*. Palma: Consell de Mallorca, 2005.

Informadors orals:

Caterina Sureda: anterior cap del servei lingüístic d'IB3. Entrevistada dia 11 de juliol de 2013.

ANNEX I
Llei de televisió privada

ANNEX II
Llei de normalització lingüística

ANNEX III
La programació